

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ LUKIŠKIŲ TARDYMO IZOLIATORIŲ-KALĖJIMĄ IR KALĖJIMŲ DEPARTAMENTĄ PRIE TEISINGUMO MINISTERIJOS

2018-03-06 Nr. 4D-2017/1-1634
Vilnius

SKUNDO ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius 2017-11-17 gavo X (toliau vadinamas ir Pareiškėju), laikomo Kauno tardymo izoliatoriuje, skundą dėl Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo (toliau vadinama – Lukiškių TI-K) pareigūnų veiksmų, surakinant jį antrankiais prieš išvedant iš kameros, ir Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos (toliau – Kalėjimų departamentas) pareigūnų veiksmų, nagrinėjant jo prašymus.

2. Pareiškėjas skunde nurodo:

2.1. „[...] nuo 2016 m. 12 mėn. 14 d. Lukiškių TI-K direktoriaus įsakymu Nr. N-207 man SUIMTAJAM buvo taikytas papildomas režimo reikalavimas, t. y., išvesti iš kameros tik uždėjus antrankius, šią priemonę man taikė nuo 2016-12-14 iki 2017-05-30“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

2.2. „2017-09-25 kreipiausi su prašymu į Kalėjimų departamentą [...], kad man atsakytų į šiuos klausimus: 1. ar neturėtų būti mano asmens byloje Lukiškių TI-K direktoriaus priimto įsakymo Nr. N-207 [...]. 2. Ar galima naudoti tokias papildomas režimo reikalavimo priemones (t. y., išvesti iš kameros tik uždėjus antrankius) SUIMTAJAM? 3. Pagal kokį kodeksą ir kokius straipsnius taikė priimdami šiuos papildomus režimo reikalavimus?“

2.3. „Tačiau, kaip matyti iš gautų atsakymų, Kalėjimų departamento pareigūnai sąmoningai man nesuteikia tokios informacijos ir atrašinėja nelogiškus atsakymus.“

3. Pareiškėjas Seimo kontrolieriaus prašo „išsiaiškinti, ar teisėtai Lukiškių TI-K administracija nuo 2016 m. 12 mėn. 14 d. iki 2017 m. 05 mėn. 30 d. taikė papildomą režimo reikalavimą [...]“.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Nustatytos tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2017-12-06 raštu Nr. 4D-2017/1-1634/3D-3601 kreipėsi į Kalėjimų departamento direktorių, prašydamas paaiškinti Skunde nurodytas aplinkybes. 2017-12-22 Seimo kontrolierius gavo Kalėjimų departamento 2017-12-22 raštą Nr. 1S-4912, kuriame nurodoma:

4.1. „[...] išvedant iš kameros antrankiai pareiškėjui buvo dedami vadovaujantis Lukiškių TI-K direktoriaus 2016-12-14 įsakymu Nr. N-207 *Dėl suimtojo X įtraukimo į linkusių užpulti įskaitą* 1.2.3 punktu.“

4.2. „Informuojame, kad pareiškėjas buvo supažindintas pasirašytinai su Lukiškių TI-K direktoriaus 2016-12-14 įsakymu Nr. N-207 *Dėl suimtojo X įtraukimo į linkusių užpulti įskaitą* ir tai patvirtino savo parašu. Minėto įsakymo 1.2.3 punktu įsakoma suimtąjį X iš gyvenamosios kameros išvesti tik uždėjus antrankius.“

4.3. „Informuojame, kad Kauno tardymo izoliatoriaus 2017-12-19 įsakymu Nr. 40-3 pareiškėjas įtrauktas į linkusių užpulti įskaitą. Jam taikomi Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos, patvirtintos Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2014 m. rugsėjo 10 d. įsakymu Nr. V-362 „Dėl Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos patvirtinimo“, 139 p. įtvirtinti papildomi režimo reikalavimai.“

4.4. Seimo kontrolieriui pateiktame Lukiškių TI-K tarnybiniame pranešime „Dėl suimtojo X“ (kopija) nurodyta, kad „2016 m. lapkričio 21 d. Marijampolės pataisos namų direktoriaus įsakymu Nr. 7/07-598 nuteistasis X įtrauktas į nuteistųjų, linkusių užpulti, įskaitą. Pažymėtina, kad 2016 m. lapkričio 3 d. Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos buvo gautas nuteistojo X raštiškas prašymas, kuriame nuteistasis prašo tolesnę laisvės atėmimo bausmę atlikti perkelti jį iš Marijampolės pataisos namų į kitus pataisos namus, kadangi Marijampolės pataisos namuose jis turi priešų. Neįvykdžius minėto nuteistojo reikalavimo, jis pasiryžęs įvykdyti nusikaitimą – žmogžudystę (pareigūno arba nuteistojo). [...] 2016 m. gruodžio 8 d. suimtasis X raštiškame pasiaiškinyje nurodė, kad 2016 lapkričio 21 d. susinervinęs po Drausmės komisijos posėdžio sulaukė, kol bus išjungtos šviesos kameroje, ir pasmaugė žmogų. Dėl aukščiau išvardintų priežasčių būtų tikslinga suimtąjį X įtraukti į suimtųjų, linkusių užpulti, įskaitą.“

4.5. Lukiškių TI-K direktorius 2016-12-14 įsakymu Nr. N-207 įtraukė suimtąjį X į linkusiųjų užpulti įskaitą, taikant šiuos papildomus režimo reikalavimus: „1.2.1. draudimas dirbti tamsiu paros metu, taip pat dirbti už laisvės atėmimo vietos teritorijos ribų; 1.2.2. gali būti nesuteikiama teisė išvykti už laisvės atėmimo vietos teritorijos ribų be sargybos arba be palydos, taip pat teisė parvykti į namus; 1.2.3. **Suimtąjį X [...] iš gyvenamosios kameros išvesti tik uždėjus antrankius.**“

5. Lukiškių TI-K administracija Pareiškėjo skundo tyrimo metu Seimo kontrolieriui paaiškino:

5.1. „[...] suimtasis X buvo išvedamas iš kameros tik uždėjus antrankius, vadovaujantis 2016 m. gruodžio 14 d. Lukiškių TI-K direktoriaus įsakymu Nr. N-207 *Dėl suimtojo X įtraukimo į linkusių užpulti įskaitą*, 1.2.3 punktu, kuriame nurodoma, kad suimtąjį X [...] iš gyvenamosios kameros išvesti tik uždėjus antrankius.“

5.2. „Laikotarpiu nuo 2016 m. gruodžio 14 d. iki 2017 m. gegužės 30 d. galiojančiose redakcijose LR BVK 121 punktą nustatė antrankių, tramdomųjų marškinių ar surišimo priemonių, elektroimpulsinių prietaisų, lazdų, kovinių imtynių veiksmų bei asmens apsaugai skirtų dujų panaudojimo pagrindus. Tarp minėtų pagrindų yra nurodyta, jog antrankiai gali būti naudojami ir atvejais, „kai reikia apginti pataisos įstaigos darbuotojus ir kitus asmenis nuo užpuolimo, gresiančio jų gyvybei ar sveikatai, <...>“. Atsižvelgiant į tai, kad suimtasis X buvo pripažintas linkusiu užpulti asmeniu (be to, suimtasis X įtariamas tuo, kad 2016 m. lapkričio 11 d. veikdamas bendrai kartu su nuteistuoju B naudodami fizinį smurtą tyčia nužudė nuteistąjį [...]) ir nuo 2016 m. gruodžio 14 d. įtrauktas į linkusių užpulti įskaitą, bei siekiant apginti pataisos įstaigos darbuotojus ir kitus asmenis nuo galimo užpuolimo, gresiančio jų gyvybei ar sveikatai, buvo priimtas sprendimas, išvedant iš kameros suimtąjį X, uždėti jam antrankius.“

5.3. Lukiškių TI-K Seimo kontrolieriui taip pat pateikė Kalėjimų departamento 2016-11-08 raštą Nr. 2S-5874, adresuotą Marijampolės pataisos namų administracijai, kuriame, įvertinus Pareiškėjo grasinimą įvykdyti pareigūno arba nuteistojo žmogžudystę, prašoma „spręsti klausimą dėl sustiprintos priežiūros taikymo nuteistajam, imtis visų įmanomų priemonių galimų

nusikalstamų veikų užkardymui.“

6. Skundo pateikimo Seimo kontrolieriui metu Pareiškėjas buvo laikomas Kauno tardymo izoliatoriuje (toliau vadinama – Kauno TI). Kauno TI administracija informavo, kad Pareiškėjas 2017-12-19 įsakymu Nr. 40-3 buvo įtrauktas į linkusiųjų užpulti įskaitą. 2017-12-18 Kauno TI Kriminalinės žvalgybos skyriaus specialisto (vardas ir pavardė Seimo kontrolieriui žinomi) tarnybiniame pranešime nurodyta:

6.1. „[...] 2017-12-14 suimtas X [...] šiuo metu laikomas Kauno tardymo izoliatoriuje kameroje Nr. 339, kreipėsi dėl paskyrimo į pataisos namus. X pareiškė, kad įsiteisėjus teismo nuosprendžiui jis nori vykti atlikti laisvės atėmimo bausmę į Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos 3-ąjį sektorių. X buvo paaiškinta, kad įsiteisėjus teismo nuosprendžiui [...] jis bus grąžintas į Marijampolės pataisos namus, atlikti likusią bei naujai paskirtą laisvės atėmimo bausmę. [...]

X pareiškė, kad jis vykti į Marijampolės pataisos namus nenori, nes būdamas Marijampolės pataisos namuose padarė nusikaltimą, kad būtų pervežtas į kitus pataisos namus. X buvo paaiškinta, kad jis privalo kreiptis raštu į Marijampolės pataisos namų direktorių nurodydamas visas aplinkybes, dėl kurių jis negali atlikti laisvės atėmimo bausmės, ir tik Marijampolės pataisos namų administracijai suderinus tolimesnius veiksmus su Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Kriminalinės žvalgybos skyriumi jam gali būti paskirti kiti pataisos namai. Išgirdęs mano pateiktą informaciją X pradėjo reikšti nepasitenkinimą esama tvarka, kuria nuteistieji skiriami į pataisos namus, bei pareiškė, kad, jei „būsiu nepervežtas į trečias Pravieniškes, nuvažiuoju į Marijampolę užversiu *mentą*“. X dar kartą buvo paaiškinta, koku būdu jis galėtų būti pervežtas į kitus pataisos namus, tačiau X ir toliau grasino nuvykęs į Marijampolės pataisos namus nužudyti pareigūną [...].“

6.2. Vadovaujantis 2017-08-18 tarnybiniu pranešimu ir Drausmės komisijos siūlymu, Pareiškėjas Kauno TI direktoriaus įsakymu įtrauktas į linkusiųjų užpulti įskaitą ir vadovaujantis Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos 139 punktu jam taikomi šie papildomi režimo reikalavimai: 1) gali būti nesuteikiama teisė išvykti už laisvės atėmimo vietos teritorijos ribų, parvykti į namus; 2) draudimas dirbti tamsiu paros metu, taip pat dirbti už laisvės atėmimo vietos teritorijos ribų; 3) įpareigojimas ant viršutinių drabužių privalomai nešioti kortelę su vardu, pavarde, nuotrauka ir rudos spalvos įstriža juosta (išskyrus suimtuosius). Su įsakymu Pareiškėjas supažindintas pasirašytinai.

6.3. Kauno TI administracija informavo, kad visi pareigūnai yra instruktuojami dėl galimo suimtojo X išpuolio, pareigūnams nurodyta būti atsargiems įeinant į kamerą, prieš išvedant iš kameros gerai atlikti asmens kratą ir jį vesti sustiprintomis pajėgomis.

7. Seimo kontrolieriui pateiktos Pareiškėjo prašymų, adresuotų Kalėjimų departamentui, dėl jo įtraukimo į linkusiųjų užpulti įskaitą Lukiškių TI-K aplinkybių ir papildomų režimo reikalavimų taikymo teisėtumo ir atsakymų į juos kopijos.

7.1. Kalėjimų departamentas, atsakant į 2017-09-25 prašymą, Pareiškėją informavo, jog vadovaujantis Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos 135 punktu bei atsižvelgiant į Drausmės komisijos sprendimą jis buvo įrašytas į linkusiųjų užpulti įskaitą, taikant papildomą režimo reikalavimą išvesti iš kameros tik uždėjus antrankius. Pareiškėjas taip pat buvo informuotas, kad jis kreipėsi į Kalėjimų departamentą praėjus daugiau kaip aštuoniems mėnesiams nuo Lukiškių TI-K direktoriaus įsakymo priėmimo; „apskundimo terminas (vienas mėnuo) yra praleistas, todėl prašymas iš esmės nenagrinėtinas“.

7.2. Pareiškėjas 2017-11-02 dar kartą kreipėsi į Kalėjimų departamentą, prašydamas paaiškinti, kodėl jo asmens byloje nėra „pažymos, kurią priėmė Lukiškių TI-K 2016-12-14 Nr. N-207“, prašė informuoti, ar Lukiškių TI-K direktorius, priimdamas įsakymą, nepažeidė įstatymų, ar suimtajam gali būti taikomas specialus režimo reikalavimas – išvesti iš kameros tik uždėjus antrankius, kodėl jam paskyrė papildomą reikalavimą išvesti iš kameros uždėjus antrankius,

„nors suimtiesiems šituos režimo reikalavimus negalima taikyti“, kokiais „Lukiškių TI-K administracija įstatymais vadovavosi, paskirdama man suimtajam šią režimo priemonę“.

Kalėjimų departamentas 2017-11-09 atsakyme Pareiškėjui nurodė tardymo izoliatorių pareigūnų veiksmų ir sprendimų apskundimo tvarką bei informavo, kad „dėl informacijos suteikimo dėl įstaigos administracijos veiksmų pirmiausia turėtumėte kreiptis į tos įstaigos vadovą, o po to įstaigos vadovo veiksmus ir sprendimus galite skusti Kalėjimų departamento direktoriui.“

Skundo tyrimui reikšmingos teisės aktų nuostatos

8. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (akto redakcija, galiojusi nuo 2016-04-01 iki 2016-12-21):

121 straipsnis. Antrankių, tramdomųjų marškinių ar surišimo priemonių, elektroimpulsinių prietaisų, lazdy, kovinių imtynių veiksmų bei asmens apsaugai skirtų dujų panaudojimo pagrindai – „1. Kalėjimų departamento, pataisos įstaigos, policijos ir Viešojo saugumo tarnybos pareigūnai gali panaudoti prieš nuteistuosius antrankius, tramdomuosius marškinius ar surišimo priemones, elektroimpulsinius prietaisus, lazdas, kovinius imtynių veiksmus bei asmens apsaugai skirtas dujas šiais atvejais: 1) kai reikia apginti pataisos įstaigos darbuotojus ir kitus asmenis nuo užpuolimo, gresiančio jų gyvybei ar sveikatai, taip pat vaduoti įkaitus; [...]. 2. Be šio straipsnio 1 dalyje nurodytų atvejų, antrankiai arba tramdomieji marškiniai ar surišimo priemonės naudojami šiomis aplinkybėmis: 1) kai nuteistasis siautėja, – iki nusiramavimo; 2) kai nuteistasis atsisako konvojavimo, sekti į kamerų tipo patalpas, – konvojavimo arba palydos metu; 3) kai nuteistasis bando žudyti ar susižaloti; 4) konvojuojant nuteistąjį specialiai neįrengtomis transporto priemonėmis; [...]“;

183 straipsnis. Bausmių vykdymo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų apskundimas – „1. Viešųjų darbų, laisvės apribojimo, arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės vykdančių institucijų ir įstaigų pareigūnų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami atitinkamą bausmę vykdančios institucijos ar įstaigos vadovui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo skundo gavimo dienos. 2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytas bausmės vykdančių institucijų ir įstaigų vadovų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami Kalėjimų departamento direktoriui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo jo gavimo dienos, o jei dėl skundo atliekamas tyrimas, – per dvidešimt darbo dienų nuo tyrimo baigimo dienos. 3. Kalėjimų departamento direktoriaus veiksmai ir sprendimai per dvidešimt dienų nuo jų įteikimo gali būti skundžiami apygardos administraciniam teismui.“

9. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (akto redakcija, galiojusi nuo 2016-04-01 iki 2017-01-01):

11 straipsnis. Suėmimo vykdymo režimo užtikrinimo priemonės – „7. Tardymo izoliatoriaus administracija ypatingų situacijų metu veikia vadovaudamasi Bausmių vykdymo kodekso 118 ir 119 straipsnių, o specialiąsias priemones ir šaunamuosius ginklus naudoja vadovaudamasi Bausmių vykdymo kodekso 120-124 straipsnių nuostatomis.“

10. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo:

3 straipsnis „Viešojo administravimo principai“ – „Viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujasi šiais principais: [...] 2) *objektyvumo*. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs; [...] 4) *nepiktnaudžiavimo valdžia*. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektams draudžiama atlikti viešojo administravimo funkcijas neturint šio įstatymo nustatyta tvarka suteiktų viešojo administravimo įgaliojimų arba priimti administracinius sprendimus, siekiant kitų, negu įstatymų ar kitų norminių teisės aktų nustatyta, tikslų; [...] 13) *išsamumo*. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas į prašymą ar skundą turi atsakyti aiškiai ir

argumentuotai, nurodydamas visas prašymo ar skundo nagrinėjimui įtakos turėjusias aplinkybes ir konkrečias teisės aktų nuostatas, kuriomis rėmėsi vertindamas prašymo ar skundo turinį. [...].“

11. Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos, patvirtintos Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2014 m. rugsėjo 10 d. įsakymu Nr. V-362 (akto redakcija, galiojusi nuo 2014-09-13 iki 2017-07-27):

Suimtųjų ir nuteistųjų įrašymas į linkusiųjų užpulti įskaitą ir priežiūros ypatumai – „135. Suimtajam arba nuteistajam užpuolus laisvės atėmimo vietos darbuotojus, kitą nuteistąjį, suimtąjį ar kitus asmenis, bandžius, turint ketinimų tai padaryti arba grasinant panaudoti fizinį smurtą prieš šiuos asmenis, visa surinkta medžiaga apie įvykį teikiama svarstyti Drausmės komisijai. Į Drausmės komisijos posėdį pristatomas svarstomas suimtasis arba nuteistasis, kuriam Drausmės komisijos pirmininkas praneša apie priimtą sprendimą įrašyti į linkusiųjų užpulti įskaitą. Jei šį sprendimą įsakymu patvirtina laisvės atėmimo vietos direktorius, suimtasis arba nuteistasis pasirašytinai supažindinamas su jam taikomais papildomais režimo reikalavimais. Drausmės komisijos posėdžių protokolų ir laisvės atėmimo vietos direktoriaus įsakymų išrašai (arba įsakymų ir protokolų kopijos), su kuriais supažindinami suimtieji ir nuteistieji, įrašyti į įskaitą, jiems pasirašius, saugomi asmens bylose. 136. Suimtųjų ir nuteistųjų, linkusiųjų užpulti, fotonuotraukos ir sąrašai su šių suimtųjų ir nuteistųjų duomenimis turi būti iškabinti patalpoje, kurioje instruktuojami apsaugos ir priežiūros budinčiosios pamainos pareigūnai, ir korpuso skyrių vyresniųjų kabinetuose. Instruktuojant apsaugos ir priežiūros budinčiąją pamainą, nurodomos linkusiųjų užpulti pavardės, kur yra šių asmenų miego ir darbo vietos. 137. Suimtojo arba nuteistojo kameros kortelėje raudonu rašikliu padaromas įrašas „Linkęs užpulti“. 138. Asmenų, linkusių užpulti, sąrašus tikslina ir saugo atsakingas už tai Apsaugos ir priežiūros skyriaus pareigūnas. 139. Suimtiesiems ir nuteistiesiems, linkusiems užpulti, taikomi šie papildomi režimo reikalavimai: 139.1. gali būti nesuteikiama teisė išvykti už laisvės atėmimo vietos teritorijos ribų, parvykti į namus; 139.2. draudimas dirbti tamsiu paros metu, taip pat dirbti už laisvės atėmimo vietos teritorijos ribų; 139.3. įpareigojimas ant viršutinių drabužių privalomai nešioti kortelę su vardu, pavarde, nuotrauka ir rudos spalvos įstriža juosta (išskyrus suimtuosius); [...] 141. Suimtąjį arba nuteistąjį perkeliant į kitą laisvės atėmimo vietą, Apsaugos ir priežiūros skyriaus pareigūnai į perkeliamojo asmens bylą įdeda pažymą, kurioje nurodo, dėl kokių priežasčių suimtasis arba nuteistasis buvo įrašytas į linkusiųjų užpulti įskaitą. Nuo tokio suimtojo arba nuteistojo atvykimo dienos iki įrašymo į linkusiųjų užpulti įskaitą pagrįstumo ir tikslingumo svarstymo Drausmės komisijoje, vadovaujantis laisvės atėmimo vietos direktoriaus įsakymu, kuriuo suimtasis arba nuteistasis įrašytas į šią įskaitą, taikomi papildomi režimo reikalavimai, skirti įrašytiems į linkusiųjų užpulti įskaitą suimtiesiems arba nuteistiesiems.“

12. Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimu Nr. 875 patvirtintų Prašymų ir skundų nagrinėjimo ir asmenų aptarnavimo viešojo administravimo subjektuose taisyklių (toliau vadinama – Asmenų prašymų nagrinėjimo taisyklės):

„25. Prašymai, išskyrus prašymus, į kuriuos, nepažeidžiant asmens, kuris kreipiasi, kitų asmenų ar institucijos interesų, galima atsakyti tą pačią darbo dieną, turi būti išnagrinėjami per 20 darbo dienų nuo prašymo gavimo institucijoje dienos. Administracinės procedūros atliekamos laikantis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 31 straipsnyje nustatytų terminų.

[...]

35. Atsakymai į prašymus parengiami atsižvelgiant į jo turinį:

[...]

35.2. į prašymą pateikti institucijos turimą informaciją atsakoma pateikiant prašomą informaciją Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo nustatyta tvarka arba nurodomos atsisakymo tai padaryti priežastys;

[...]

35.4. į kitus prašymus – atsakoma laisva forma arba nurodomos atsisakymo tai padaryti priežastys.

[...]

38. Atsakyme, kuriame nurodomos atsisakymo suteikti prašomą administracinę paslaugą, informaciją, priimti administracinį sprendimą priešastys, arba institucijos siunčiamame pranešime apie asmens prašymo ar skundo nenagrinėjimo priešastis asmuo ar jo atstovas turi būti informuojamas apie tokio atsakymo apskundimo tvarką, nurodant institucijos (-ų), kuriai (-ioms) gali būti paduotas skundas, pavadinimą (-aus) ir adresą (-us), taip pat terminą (-us), per kurį (-iuos) gali būti pateiktas skundas. Persiunčiant prašymą ar skundą nagrinėti kitai kompetentingai institucijai ir informuojant apie tai asmenį ar jo atstovą, pranešime asmeniui nurodyti minėtos apskundimo tvarkos nereikia.“

Lietuvos Respublikos teismų praktika

13. Vyriausiojo administracinio teismo (toliau vadinama – LVAT) 2012-03-01 nutartyje (administracinė byla Nr. A⁵⁰²-1605/2012), be kita ko, nurodyta:

„[...]. Lietuvos Respublikos Konstitucija įtvirtina atsakingo valdymo (gero administravimo) principą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai, 2004 m. lapkričio 5 d. išvada). Vienas iš gero administravimo principų yra konstitucinė nuostata, kad visos valdžios įstaigos tarnauja žmonėms (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. gegužės 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁰-655/2005). Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (toliau – ir Viešojo administravimo įstatymas) 1 straipsnyje, apibrėžiančiame aptariamo įstatymo paskirtį, nustatyta, jog šis įstatymas sudaro prielaidas įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatą, kad visos valdžios įstaigos tarnauja žmonėms; nustato viešojo administravimo principus, viešojo administravimo sritis, viešojo administravimo subjektų sistemą ir administracinės procedūros organizavimo pagrindus; garantuoja asmenų teisę apskusti viešojo administravimo subjektų veiksmus, neveikimą ar administracinius sprendimus, taip pat teisę į įstatymais pagrįstą ir objektyvų asmenų prašymų, skundų ir pranešimų nagrinėjimą; įtvirtina kitas asmenų ir viešojo administravimo subjektų teises ir pareigas viešojo administravimo srityje. Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnyje nurodyta, kad viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujasi įstatymo viršenybės, objektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, efektyvumo, subsidiarumo ir kitais šioje įstatymo normoje išvardytais principais. Tai reiškia, jog kiekviena viešojo administravimo institucija yra saistoma bendrųjų, be kita ko, konstitucinių teisės principų (teisinės valstybės, valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, teisės viršenybės, draudimo diskriminuoti, asmenų lygybės prieš įstatymą, proporcingumo ir kt.) bei gero administravimo, atsakingo valdymo principų (teisėtumo, objektyvumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, skaidrumo ir kt.).“

14. LVAT 2012 m. gruodžio 20 d. sprendime, priimtame administracinėje byloje Nr. A-822-3206-12, konstatavo:

„Pagal Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto (2008 m. lapkričio 6 d. įstatymo Nr. X-1791 redakcijos) 5 straipsnį Kalėjimų departamentas ir jam pavaldžios įstaigos (pagal Statuto 2 straipsnio 1 dalį pataisos namai yra Kalėjimų departamentui pavaldi įstaiga) savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Bausmių vykdymo kodeksu, Baudžiamuoju kodeksu, Baudžiamojo proceso kodeksu, Suėmimo vykdymo įstatymu, kitais įstatymais, šiuo statutu, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis ir kitais teisės aktais. Pagal Statuto 4 straipsnį Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų veikla grindžiama teisingumo, teisėtumo, žmogaus teisių ir laisvių gerbimo, suimtųjų ir nuteistųjų lygybės prieš suėmimo ir bausmių vykdymo įstatymus, humanizmo, bausmių vykdymo individualizavimo, progresyvaus bausmių atlikimo ir viešumo principais. Panevėžio pataisos namai ir Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, kaip viešojo administravimo subjektai, be minėtų specialiųjų teisės nuostatų, savo veikloje privalo laikytis viešojo administravimo srityje taikomų viešojo administravimo principų, pavyzdžiui:

įstatymo viršenybės, reiškiančio, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus, *objektyvumo*, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia principus (Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 punktą).“

15. LVAT 2016-02-23 nutartyje (administracinė byla Nr. A-236-858/2016), be kita ko, nurodyta:

„Sistemiškai aiškinant BVK 120–121 straipsnius pažymėtina, jog tardymo izoliatoriaus pareigūnai gali panaudoti prieš nuteistuosius antrankius jiems siautėjant (BVK 121 str. 2 d. 1 p.), nuteistajam atsisakius sekti į baudos ar drausmės izoliatorių (BVK 121 str. 2 d. 2 p.), kai nuteistasis bando žudyti ar susižaloti (BVK 121 str. 2 d. 3 p.). Pareigūnai turi teisę ir įgaliojimus save bei kitus asmenis ginti nuo neteisėtų veiksmų ir šiuo tikslu pareigūnai gali panaudoti visas įstatyme nustatytas prievartos priemonės ir jėgą būtinojo reikalingumo atveju, kiek to reikia jų pareigoms atlikti, jei norimų tikslų negalima pasiekti kitomis įtikinimo priemonėmis. Nurodytų BVK nuostatų konstrukcija taip pat leidžia teigti, kad specialiosios priemonės gali būti naudojamos tik išimtiniais, teisės aktų numatytais atvejais ir jų naudojimas privalo būti nutrauktas, kai išnyksta jų panaudojimo pagrindai. Nurodyto reguliavimo kontekste teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį, kad taikant šias priemones turi būti gerbiamos asmens teisės, pareigūnai negali veikti nesilaikydami teisės aktų numatytų reikalavimų, negali būti piktnaudžiaujama suteikiamais įgaliojimais, asmenims tokioje situacijoje turi būti užtikrinamos Konstitucijos 21 straipsnyje, BVK 7 straipsnio 1 dalyje nurodomos deklaruojamos teisės, atsižvelgiama į tai, kad vykdant bausmę neturi būti siekiama žmogų kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą.“

Tyrimo išvados

16. Pareiškėjas Seimo kontrolieriui skundėsi, kad Lukiškių TI-K administracija jam taikė papildomą režimo reikalavimą – išvesti jį iš kameros tik uždėjus antrankius, nors suimtiesiems toks suvaržymas negali būti taikomas. Pareiškėjas taip pat nurodė, kad dėl tokių Lukiškių TI-K veiksmų jis kreipėsi į Kalėjimų departamentą, tačiau, atsakant į jo prašymus, neatsakoma į klausimus.

17. Atsižvelgiant į Skunde nurodytas aplinkybes, tyrimo metu surinktą informaciją ir teisinį reglamentavimą, tyrimo išvados bus pateikiamos dėl kiekvienos iš šių dalių atskirai:

17.1. dėl Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo pareigūnų veiksmų naudojant antrankius;

17.2. dėl Pareiškėjo prašymų nagrinėjimo Kalėjimų departamente.

Dėl Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo pareigūnų veiksmų naudojant antrankius

17. Skundo dalies tyrimo metu nustatyta:

17.1. Pareiškėjas Marijampolės pataisos namuose grasino nužudyti nuteistąjį arba pareigūną, todėl pataisos namų direktoriaus 2016-11-21 įsakymu buvo įtrauktas į linkusiųjų užpulti įskaitą.

17.2. Pareiškėjas 2016-12-06 buvo etapuotas į Lukiškių TI-K ir 2016-12-14 direktoriaus įsakymu įtrauktas į linkusiųjų užpulti įskaitą, taikant papildomą režimo reikalavimą – iš kameros išvesti tik uždėjus antrankius. Pareiškėjas su įsakymu buvo supažindintas pasirašytinai.

17.3. Antrankiai Pareiškėjui, išvedant iš kameros, buvo dedami visą jo buvimo Lukiškių TI-K laikotarpį, tai yra, nuo 2016-12-14 iki 2017-05-30.

18. Apsaugos ir priežiūros instrukcijoje (toliau vadinama ir Instrukcija) reglamentuota

įrašymo į linkusiųjų užpulti įskaitą asmenų tvarka. Pagal šios instrukcijos 135 punktą, suimtąjam arba nuteistąjam užpuolus laisvės atėmimo vietos darbuotojus, kitą nuteistąjį, suimtąjį ar kitus asmenis, bandžius, turint ketinimų tai padaryti arba grasinant panaudoti fizinį smurtą prieš šiuos asmenis, visa surinkta medžiaga apie įvykį teikiama svarstyti Drausmės komisijai. Drausmės komisijos sprendimą patvirtinus laisvės atėmimo vietos direktoriaus įsakymu, suimtis arba nuteistasis pasirašytinai supažindinamas su jam taikomais papildomais režimo reikalavimais. Drausmės komisijos posėdžių protokolų ir laisvės atėmimo vietos direktoriaus įsakymų išrašai (arba įsakymų ir protokolų kopijos), su kuriais supažindinami suimtieji ir nuteistieji, įrašyti į įskaitą, jiems pasirašius, saugomi asmens bylose.

Instrukcijos 139 punkte numatyta, kad suimtiesiems ir nuteistiesiems, linkusiems užpulti, taikomi šie papildomi režimo reikalavimai: gali būti nesuteikiama teisė išvykti už laisvės atėmimo vietos teritorijos ribų, parvykti į namus; draudimas dirbti tamsiu paros metu, taip pat dirbti už laisvės atėmimo vietos teritorijos ribų ir įpareigojimas ant viršutinių drabužių privalomai nešioti kortelę su vardu, pavarde, nuotrauka ir rudos spalvos įstriža juosta (išskyrus suimtuosius).

Tyrimo metu nustatyta, kad Pareiškėjas su Lukiškių TI-K įsakymu supažindintas pasirašytinai, Pareiškėjui buvo taikomi Instrukcijos 139 punkte numatyti papildomi režimo reikalavimai ir reikalavimas išvesti iš kameros tik su antrankiais.

19. Bausmių vykdymo kodekso (redakcija, galiojusi Lukiškių TI-K direktoriaus įsakymo priėmimo metu) 121 straipsnio 1 dalies 1 punkte buvo numatyta, kad Kalėjimų departamento, pataisos įstaigos, policijos ir Viešojo saugumo tarnybos pareigūnai gali panaudoti prieš nuteistuosius antrankius, kai reikia apginti pataisos įstaigos darbuotojus ir kitus asmenis nuo užpuolimo, gresiančio jų gyvybei ar sveikatai.

Tyrimo metu nustatyta, kad Pareiškėjas Kalėjimų departamentui 2016-11-03 pateiktame prašyme buvo nurodęs, jog, neperkėlus jo į kitus pataisos namus, jis „pasiryžęs įvykdyti nusikaltimą – žmogžudystę“. Pareiškėjas savo 2016-12-08 paaiškinime Lukiškių TI-K administracijai nurodė, kad 2016-11-21 Marijampolės pataisos namuose jis nužudė kitą nuteistąjį. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, Pareiškėjas Lukiškių TI-K direktoriaus įsakymu buvo įtrauktas į linkusiųjų užpulti įskaitą ir, siekiant apginti įstaigos darbuotojus ir kitus asmenis nuo galimo užpuolimo, jam taikytas papildomas režimo reikalavimus – išvesti iš kameros tik su antrankiais.

20. LVAT yra išaiškinęs, kad taikant specialiąsias priemones turi būti gerbiamos asmens teisės, pareigūnai negali veikti nesilaikydami teisės aktų numatytų reikalavimų, negali būti piktnaudžiaujama suteikiamais įgaliojimais, asmenims tokioje situacijoje turi būti užtikrinamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnyje, BVK 7 straipsnio 1 dalyje nurodomos teisės, atsižvelgiama į tai, kad vykdant bausmę neturi būti siekiama žmogų kankinti, žiauriai su juo elgtis arba žeminti jo orumą (pažymos 15 punktą). Bet taip pat pabrėžiama ir tai, kad pareigūnai turi teisę ir įgaliojimus save bei kitus asmenis ginti nuo neteisėtų veiksmų ir šiuo tikslu pareigūnai gali panaudoti visas įstatyme nustatytas prievartos priemones ir jėgą būtinojo reikalingumo atveju, kiek to reikia jų pareigoms atlikti, jei norimų tikslų negalima pasiekti kitomis įtikinimo priemonėmis.

Įvertinus tyrimo metu nustatytas aplinkybes, tai yra tai, kad Pareiškėjas, dar būdamas Marijampolės pataisos namuose, grasino nužudyti kitą nuteistąjį arba pareigūną ir, kaip matyti iš jo paaiškinimo Lukiškių TI-K administracijai, savo grasinimą įvykdė nužudydamas nuteistąjį, darytina išvada, kad Lukiškių TI-K direktorius, paskirdamas Pareiškėjui papildomą režimo reikalavimą siekė apginti įstaigos darbuotojus ir kitus asmenis nuo galimo užpuolimo, todėl skundo dalis dėl antrankių naudojimo išvedant Pareiškėją iš kameros atmetina.

Dėl Pareiškėjo prašymų nagrinėjimo Kalėjimų departamente

21. Skundo dalies tyrimo metu nustatyta:

21.1. Pareiškėjo prašymas paaiškinti, ar Lukiškių TI-K administracija teisėtai jį iš kameros

išvesdavo tik su antrankiais ir kodėl jo asmens byloje nėra pažymos dėl antrankių panaudojimo, Kalėjų departamente gautas 2017-09-25. Atsakymas Pareiškėjui išsiųstas 2017-10-25.

21.2. Antras Pareiškėjo prašymas dėl Lukiškių TI-K direktoriaus įsakymo, kuriuo jam taikytas papildomas režimo ribojimas, teisėtumo Kalėjų departamente gautas 2017-11-02, atsakymas išsiųstas 2017-11-09.

21.3. Abu Pareiškėjo prašymai Kalėjų departamente nebuvo nagrinėjami iš esmės, Pareiškėjui buvo pasiūlyta pirmiausia kreiptis į Lukiškių TI-K administraciją, o tada jau skųstis Kalėjų departamentui. Pareiškėjui taip pat buvo paaiškinta, kad įkalinimo įstaigų vadovų sprendimai ir veiksmai turi būti skundžiami per vieną mėnesį nuo jų priėmimo, o jis į Kalėjų departamentą kreipėsi praėjus daugiau nei aštuoniems mėnesiams, todėl jo prašymas iš esmės nenagrinėtinas.

22. Bausmių vykdymo kodekso 183 straipsnyje reglamentuota ikiteisminė skundų nagrinėjimo tvarka, pagal kurią bausmes vykdančių institucijų ir įstaigų vadovų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami Kalėjų departamento direktoriui (pažymos 8 punktas). Iš Pareiškėjo prašymų turinio nustatyta, kad jis prašė įvertinti Lukiškių TI-K direktoriaus įsakymo dėl antrankių panaudojimo teisėtumą, t. y., skundė Kalėjų departamentui Lukiškių TI-K direktoriaus sprendimą, todėl, vadovaujantis Bausmių vykdymo kodekso nuostatomis, Kalėjų departamento pareigūnai Pareiškėjui paaiškino tokių sprendimų apskundimo tvarką ir pagrįstai nenagrinėjo jo skundo iš esmės (suėjus sprendimo apskundimo senaties terminui).

23. Pažymėtina ir tai, kad Prašymų ir skundų nagrinėjimo ir asmenų aptarnavimo viešojo administravimo subjektuose taisyklėse (pažymos 12 punktas) numatyta, jog atsakymai į prašymus pateikiami pagal jų turinį, t. y., į prašymą pateikti institucijos turimą informaciją atsakoma pateikiant prašomą informaciją Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo nustatyta tvarka arba nurodomos atsisakymo tai padaryti priežastys.

Iš Seimo kontrolieriui pateiktų Kalėjų departamento atsakymų Pareiškėjui (kopijų) turinio nustatyta, kad atsakymai pateikti per teisės aktuose nustatytą terminą, paaiškinta, kur pirmiausia Pareiškėjas turėtų kreiptis, norėdamas gauti jį dominančią informaciją, nurodyta atsakymų apskundimo tvarka; tačiau iš atsakymų turinio paaiškėjo ir tai, jog apie klausimą, ar Pareiškėjo asmens byloje yra jo prašoma Drausmės komisijos pažyma, kurios kopijos suimtasis pageidavo, tačiau negavo, atsakymuose net neužsimenama. Tai leidžia teigti, kad Pareiškėjui nebuvo išsamiai atsakyta į jo kreipimąsi.

Pagal teisinį reglamentavimą bei teismų praktiką, nagrinėdamas pareiškėjų skundus Kalėjų departamentas, kaip viešojo administravimo subjektas, privalo laikytis objektyvumo principo, kas reiškia, kad Kalėjų departamento sprendimuose turi būti aiškiai nurodyti objektyviais duomenimis (faktais) ir teisės aktų normomis pagrįsti sprendimo motyvai, kas ir buvo padaryta atsakant dėl Lukiškių TI-K direktoriaus įsakymo teisėtumo, tačiau Pareiškėjui pateiktuose atsakymuose nebuvo atsakyta į visus keltus klausimus, todėl vertintina, kad Pareiškėjo nusiskundimai dėl Kalėjų departamento pareigūnų galimai netinkamų veiksmų nagrinėjant jo prašymus yra pagrįsti.

Seimo kontrolierius Kalėjų departamento direktoriui rekomenduoja pateikti atsakymus į neatsakytus Pareiškėjo klausimus bei imtis priemonių, kad ateityje pareiškėjų prašymai būtų tiriami atidžiai, įvertinant visas nurodytas aplinkybes, o pareiškėjams teikiami atsakymai būtų pagrįsti objektyviais duomenimis (faktais), *atitiktų kreipimąsi turinį*.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAI

24. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos

Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, nusprendžia:

X skundo dalį dėl Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos pareigūnų veiksmų, nagrinėjant jo prašymus, pripažinti pagrįsta.

25. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktu, nusprendžia:

X skundo dalį dėl Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo pareigūnų veiksmų, panaudojant antrankius išvedant iš kameros, atmesti.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

26. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 14, 17 punktais, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius Kalėjimų departamento direktoriui rekomenduoja:

26.1. teisės aktuose nustatyta tvarka išnagrinėti X prašymą (apie tai informuoti ir Seimo kontrolierių);

26.2. imtis priemonių, kad ateityje pareiškėjų skundai ir prašymai būtų tiriami atidžiai, įvertinant visas nurodytas aplinkybes, o pareiškėjams teikiami atsakymai būtų pagrįsti objektyviais duomenimis (faktais), *atitiktų kreipimūsi turinį*.

27. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) išnagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), **bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos**.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas